

DUES TRADUCCIONS ROSSELLONESES SETCENTISTES DE LA ZAIRA DE VOLTAIRE

I. ELS ANTECEDENTS BIBLIOGRÀFICS. — Josep Sebastià Pons menciona per primera vegada una traducció rossellonesa de la *Zaira* de Voltaire, que considera anònima i situa al començament del segle XIX.¹ El text conegut per Pons és una còpia tardana continguda en el primer volum dels tres reculls facticis titulats *Dramas catalans*, anomenats Col·lecció Tolrà de Bordas,² en poder avui de la família de Pons.

La *Guia* de la Biblioteca de Catalunya, dins l'inventari dels manuscrits, fa la menció següent del ms. 1162: «VOLTAIRE, *Tragedia de Zayre, traduhida del frances en català per Angel Barrière, 1782. s. XIX*».³

No he trobat cap altra referència a traduccions rosselloneses setcentistes de Voltaire.

II. EL MS. 1162 DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA. — El manuscrit 1162 de la Biblioteca de Catalunya consta de 27 fulls sense numerar,⁴ de 19 × 30 cm., amb una enquadernació moderna, que no permet de veure com estan units ni si n'hi ha d'arrencats al final. Els primers vint-i-un fulls contenen el text sencer d'una traducció rossellonesa de la *Zaira* de Voltaire, copiada per una sola mà.

La portada diu: «Tragedia de | Zayre traduhida |⁵ del francès, en | Catala. | Angel Barrière | MDCCCLXXXII | A Thuir.»

1. JOSEPH-SÉBASTIEN PONS, *La littérature catalane en Roussillon au XVIIème et au XVIIIème siècle* (Tolosa-París 1929), 349 i 370.

2. JOSEPH-SÉBASTIEN PONS, *La littérature catalane en Roussillon (1600-1800). Bibliographie* (Tolosa-París 1929), núm. 352, pàg. 94.

3. *Guia de la Biblioteca Central de la Diputació Provincial de Barcelona* (Barcelona 1959), 97 i 171.

4. Hi ha només una xifra en llapis cada cinc fulls.

5. Afegit després del mot «traduhida», posteriorment, en lletra més petita: «De Mr. Voltaire».

Prop del marge esquerre hi ha una anotació un xic descolorida que va de baix a dalt en sentit paral·lel al llom, i diu: «Per lo Reverend pare Sebastià Caputxi».

A la part superior dreta de la pàgina, en lletra molt descurada i en tinta diferent, hi ha la nota següent: «J'appartiens au Sr. Guillaumes Agel Barriere, Regent de Thuir».

Prop del marge dret, a la part central de la pàgina, en la mateixa tinta que l'anotació anterior però en lletra menys descurada, diu: «Voltaire. | Zaire tragedia | Constantina comedia | Agel Barriere (rubricat)».

Al foli 1^v hi ha la llista dels personatges. Els cinc actes de la tragèdia omplen els folis 2 al 21^v. Al final hi ha l'anotació següent: «Finie d'ecrire le 8 fevrier 1782 a 1 heure et 1 quart après minuit. 1650 ve[rs]. Agel Barriere (Rubricat)».

Els darrers sis fulls del manuscrit 1162 són de mida lleugerament més petita i escrits per una altra mà. Els tres darrers fulls són en blanc. Els tres fulls escrits contenen un fragment del segon acte de la *Zaira*⁶ en tres versions diferents: el primer fragment és una traducció en llatí que porta per títol: «*Hierosolymitanorum Rex filiae*»; el segon duu per encapçalament «Le même morceau traduit en vers Catalans par le P. Sabiuda Capucin»;⁷ el tercer comença «Le même morceau traduit en vers catalans par Mr. L'Abbé de Montferrer». A continuació hi ha la nota següent:

«Les mêmes auteurs ont traduit Zaire, tragedie de Voltaire, en Catalan. Le Pere Sabiuda, dit lo Pare Sebastià, vers l'an 1770, et Mr. l'abbé de Montferrer dix ou douze ans après. Ce dernier n'a pas mis au net son ouvrage; j'ai son manuscrit avec la correction en brouillard».

El manuscrit s'acaba amb un fragment d'una traducció francesa en vers del *Llibre d'Ester*,⁸ amb el text llatí intercalat.

III. GUILLEM AGELL BARRIÈRE. — L'anàlisi detinguda del manuscrit permet d'arribar a la conclusió que Guillem Agell Barrière no fou sinó el copista del primer text (folis 1 a 21) i que acabà la seva còpia⁹ el 8 de febrer de 1782. Potser era també el dipositari del manuscrit de la segona traducció, car és conegut el paper de Guillem Agell,¹⁰ mestre de l'escola de Tuïr des de 1780 i impressor, com a empresari i aglutinador d'un mo-

6. Acte II, escena III, versos 140-171.

7. Correspon a fol. 11, r. 29 - fol. 11^v, r. 24, del text complet.

8. Pregària de Mardoqueu, capítol IV.

9. «Finie d'ecrire» no vol dir sinó «acabada de copiar» (vegeu més amunt).

10. El manuscrit diu «Agel» i així sol ésser citat pels investigadors rossellonesos. Enric Moreu m'ha subratllat que deu tractar-se d'una grafia afrancesada, corrent a l'època (Lucia per Llucià, per exemple), i crec que té raó. Per això he adoptat la forma normal *Agell*.

viment teatral que es desenrotlla al voltant de la reconstrucció de l'església de Tuïr.¹¹ Molts dels manuscrits d'obres teatrals d'aquest període que ens han pervingut havien pertangut a Agell.¹²

Cal, doncs, rectificar l'atribució que l'autor de la *Guia* de la Biblioteca de Catalunya fa de la primera traducció de *Zàira*; l'«Angel Barrière» a qui és feta allusió en la dita guia, d'una banda, és una falsa lectura per «Agel Barrière» — és a dir Guillem Agell Barrière —, i, de l'altra, Guillem Agell no és el traductor de *Zàira*, sinó simplement el copista i el dipositari del manuscrit. Agell, que fou l'impressor d'altres obres dramàtiques en català,¹³ no sembla haver imprès cap de les dues traduccions de la *Zàira*.

IV. LES DIVERSES TRADUCCIONS VOLTAIRIANES. — Resumint les dades conegudes sobre traduccions de Voltaire al Rosselló, podríem citar:

a) Les dues traduccions de la *Zàira* a què fan referència el manuscrit 1162 de la Biblioteca de Catalunya i el manuscrit agrupat dins el tom I de la col·lecció Tolrà de Bordas, citat per Pons.

b) La traducció de la *Constantina* mencionada en l'anotació de la portada del ms. 1162 de la Biblioteca de Catalunya.¹⁴ Aquesta traducció sembla haver-se perdut. No he sabut trobar cap obra teatral de Voltaire que porti aquest títol. No fóra estrany que es tractés de *La princesse de Navarre*, la protagonista de la qual és «Constance». La traducció de «Constance» per «Constantina» és normal i també ho sembla el pas del nom de la protagonista al títol.¹⁵

c) Potser l'obra titulada *Tancreda* continguda en el tom I de la Col·lecció Tolrà de Bordas¹⁶ és una traducció de la tragèdia *Tancredi* de Voltaire.

Voltaire devia haver estat bastant traduït al Rosselló, com era representat a la Barcelona contemporània.¹⁷

11. Vegeu JOACHIM COMET, *L'imprimerie à Perpignan*, BSASLPO, XLIX; J. CAPELLE, *Dictionnaire de biographies roussillonaises* (Perpinyà 1914), 2; PONS, *Littérature*, 348 ss.

12. Vegeu PONS, *Bibliographie*, 86 ss.

13. Vegeu PIERRE VIDAL i JOSEPH CALMETTE, *Bibliographie roussillonnaise*, BSASLPO, XLVII (1906), 389; CAPELLE, *ibidem*; PONS, *Littérature*, 348 ss.; IDEM, *Bibliographie*, 92 ss.

14. Vegeu més amunt. Encara que l'enquadernació no ho deixa veure, hi devia haver uns plects al darrera de la *Zàira*, com sembla indicar el nombre estrany de folis conservats (21).

15. Tampoc no cal excloure del tot que es tracti d'una comèdia d'un altre autor.

16. PONS, *Bibliographie*, 94.

17. FRANCESC CURET, *Teatres particulars a Barcelona en el segle XVIII*⁶ (Barcelona 1935), 65.

V. LA PRIMERA TRADUCCIÓ DE «ZÀIRA». — Pel ms. 1162 de la Biblioteca de Catalunya sabem, doncs, que la *Zàira* de Voltaire fou traduïda al català vers 1770, és a dir, un xic abans de la publicació de la *Tragedia dels Sants Sixto, Llaurens, Hipolit y Romà*, de Josep Balanda-Sicart,¹⁸ i uns quatre anys abans de la data del primer manuscrit conegut de la traducció d'*Athalie*, de Racine, feta per Miquel Ribes.¹⁹ Això és important perquè situa aquesta traducció, segons les dades que avui tenim, en el primer lloc en el temps entre les obres del teatre rossellonès setcentista obertes a la influència francesa, en particular de tipus neoclàssic.²⁰

Del traductor, el franciscà Sebastià Sibiuda o Sabiuda, poca cosa en sabem si no és la seva existència. ¿És el mateix «Sibiude, de Cornellà de la Ribera», que després d'haver pertangut al grup de sacerdots que juraren la constitució civil del clergat, abandonà les seves funcions sacerdotals «pour exercer dorénavant une plus utile à la chose publique», cap al final de 1794, seguint l'exemple del bisbe constitucional Gabriel Deville?²¹ En certa manera, això lligaria amb el fet que els caputxins, en general, semblen haver pres partit en favor dels revolucionaris, a Perpinyà,²² a Vinça, a Prada, a Ceret.²³ No deixa d'ésser, fins a cert punt, simptomàtic el fet que la traducció més antiga d'una obra francesa neoclàssica feta al Rosselló en el segle XVIII sigui precisament d'una obra de Voltaire. Encara que a França Voltaire hagués deixat d'ésser tingut per avançat, les reaccions ambientals de la Barcelona benestant de l'època davant la *Zàira* de Voltaire són de vegades tumultuoses i el Rosselló, almenys pel que fa referència al clergat, estava més lligat al món barceloní que no pas al francès.²⁴

El fet que hi hagi dues traduccions d'una mateixa obra no és excepcional en aquest període;²⁵ no sembla, doncs, que les idees avançades que potser tenia el pare Sebastià Sibiuda haguessin d'haver induït Montferrer

18. PONS, *Littérature*, 338 ss.; IDEM, *Bibliographie*, 89.

19. PONS, *Littérature*, 347; IDEM, *Bibliographie*, 90.

20. Tanmateix, la traducció de *Zàira* és posterior a la *Lucrecia*, obra original de Joan Ramis, escrita a Maó el 1769.

21. PHILIPPE TORREILLES, *Histoire du clergé dans le Département des Pyrénées-Orientales, pendant la Révolution française* (Perpinyà 1890), 470. D'altra banda, Cornellà de la Ribera fou un dels pobles que refusaren d'acceptar un capellà dels anomenats *fidels* (a l'obediència de Roma) quan Napoleó permeté llur retorn l'any 1800 (IDEM, 584).

22. TORREILLES, *Histoire du clergé*, 303.

23. TORREILLES, *Histoire du clergé*, 304.

24. TORREILLES, *Histoire du clergé*, 146 ss.

25. El M. R. i Dr. de Noel Camps, prevere de l'església de Sant Pere de Tuïr, sembla haver traduït per segona vegada l'*Athalie* de Racine (PONS, *Bibliographie*, núm. 335, pàg. 91), que ho havia estat per Miquel Ribes (IDEM, núms. 332-334, 336, pàgs. 90-91), i de l'*Esther* de Racine en coneixem la traducció de Miquel Ribes (IDEM, núm. 338, pàg. 92) i la de P. B. (IDEM, núm. 339, pàg. 92).

a fer una segona traducció de l'obra, vers 1780-1782, és a dir, quan es produeix tot el moviment teatral al voltant de la reconstrucció de l'església de Tuïr. Més aviat sembla que, en els moments anteriors a la Revolució, es podia produir una certa cohesió entre elements que després s'havien de distanciar.

La traducció del P. Sibiuda és literàriament molt digna. Sense separar-se de l'original d'una manera gaire marcada, té en canvi un alè personal i un sentit d'independència que posen el frare caputxí al costat dels millors escriptors rossellonesos contemporanis quant al domini de la llengua i a la força d'expressió. Posat davant el problema d'haver-se de fer una llengua literària a nivell voltairià, topa amb els mateixos problemes que els seus contemporanis de les altres terres catalanes: li cal recórrer per una part a castellanismes²⁶ i per l'altra a gallicismes,²⁷ a manca d'una forta tradició literària autòctona.²⁸ És un problema anàleg al que hem analitzat, en un altre lloc, en l'obra de Joan Ramis i Ramis.²⁹ Però se'n

26. Hem anotat els següents castellanismes de lèxic: *abrasat* 'abrusat', *acercau's* 'acosteu-vos' *ànimo*, *antes*, *aprenditsatge* 'aprenentatge', *ardeix* 'crema', *augusto*, *auzència*, *carida* 'estimada', *cerca* 'prop', *colmo*, *contento*, *culto*, *deber*, *derramar*, *descuidat* 'distret', *desdilatats*, *ditja* 'goig', *emplear*, *entregar*, *fasto*, *gozar* 'gaudir', *hermosura*, *hèroë*, *ingenios*, *llanto*, *medida*, *menos*, *monstro*, *olvid/olvidar*, *pasmada*, *peleat*, *pisar* 'trepitjar', *quissà*, 'potser', *resto*, *retrato*, *sangrent* 'sagnant', *septro* 'cepre', *sexo*, *sincero*, *soberà*, *superbo*, *trono*, *turbar* 'torbar'. De castellanismes de sintaxi, no n'hem trobat cap, car l'omissió de la conjunció completiva *que* «y veitg ma sanch me inspira» (f. 17), té antecedents medievals catalans.

27. Hem anotat els següents gallicismes de lèxic, alguns dels quals semblen ésser influïts per la rima: *agir* 'actuar', *arrest* 'decisió', *attonida* 'atònita', *capable*, *contristir* 'entristir', *deplaer* 'desplaer', *designe* 'designi', *entendre* 'sentir', *exprimir* 'expressar', *Hymèn* 'himeneu', *imperatris* 'emperatriu', *invincible*, *a jamás* 'per sempre', *martyrs* 'màrtirs', *prejudiciable* 'perjudicial', *scelerats* 'malvats', *sembra* 'tenebrós', *suspició* 'sospita', *ville* 'vila'. El mot *llibre* 'lliure' tant pot ésser tingut per castellanisme com per gallicisme. Alguns gallicismes ho són simplement per l'accent, sovint provocat per la rima — *Arabia*, *Àsia*, *pàtria*, *Syrie*; *asiàtica*, *taurica* — o bé pel gènere gramatical — *lo llet* —. També trobem gallicismes en la morfologia — *va pujar* 'pujarà', *vas ferir* 'feriràs', *vas dir* 'diràs'; *Zaira ella mateixa*; *plors los més amargs*. *amor lo més ardent*, *edat la més tendra*, *record lo més trist*, *ull lo més serè* —; en la sintaxi — *a què pensau*, *presidir a* —; y distributiva (que té antecedents clàssics, i, per cert, no és per influència del text traduït perquè els dos exemples que he trobat no tradueixen un *et ... et ...* francès); anteposició dels pronoms personals al verb; ús del pronom personal posposat al verb en la interrogació. Hi ha també una francesització de la grafia: *homme*; *atentió*, *instrucció*, *insatiable*, etc.; *conneguda*, *emnemiga*, *affligida*, *occultant*, *affrontós*, *personna*, *perdonnar*, *afectat*, *differeix*, *opprimir*, *appartar*, *acompanyar*, etc.; *sce* 'sé'; *demonstrat*, *monstrar*; *cuilliré*, *uill*, *seignor*.

28. Els dialectalismes són escassos: *presència* (pronunciat *presensi* perquè rima amb *silenci*); *pringa* 'prenga'; *soviny*; *tenas* 'tens', *podés* 'pots', *sentas* 'sents'; *planymé*, *deixa me*, *llevau me* (Cfr. PIERRE FOUCHE, *Phonétique historique du roussillonais* (Tolosa 1924), 235, 87, 24; IDEM, *Morphologie historique du roussillonais* (Tolosa 1924), 106, 41).

29. Vegeu JORDI CARBONELL, *L'obra literària de Joan Ramis i Ramis*, RdM, en premsa.

surt amb la dignitat suficient per a posar-lo al costat del P. Miquel Ribes,³⁰ de Mn. B. Quès,³¹ de Mn. Antoni Molas³² o de l'anònim autor o autors de *Lo coronament de David*³³ i de *Pastoril de la Nativitat de Jesuchrist*.³⁴

VI. LA SEGONA TRADUCCIÓ DE «ZAÏRA». — El manuscrit 1162 de la Biblioteca de Catalunya ens dona testimoni de l'existència d'una segona traducció de la *Zaïra*, feta per «l'abbé de Montferrer» vers 1780-1782 — doncs, en l'època de l'apogeu de la campanya teatral a benefici de la reconstrucció de l'església de Tuïr.

Qui pot ésser aquest «abbé de Montferrer»? És probable que es tracti d'Antoni de Banyuls de Montferrer, germà petit del conegut cavaller de Montferrer — Joan-Baptista³⁵ o Ramon³⁶ de Banyuls de Montferrer —, diputat de la noblesa el 1789 als Estats Generals, i de Josep de Banyuls de Montferrer, marquès de Montferrer i baró de Nyer.³⁷ La família de Banyuls de Montferrer era important al Rosselló durant la segona meitat del XVIII.

Antoni de Banyuls de Montferrer,³⁸ tercer fill de Francesc de Banyuls, baró de Nyer i marquès de Montferrer, fou successivament rector de Sant Feliu de Ropidera, rector de la Universitat de Perpinyà, vicari general de Narbona i prior de Cornellà de Conflent des del 1767.³⁹ És trobava, doncs, plenament dins la línia de l'escola de Tuïr, formada sobretot per religiosos de tendència més aviat conservadora,⁴⁰ que residien no massa lluny d'aquella població;⁴¹ alguns membres del grup tenien relació amb la universitat.⁴²

30. PONS, *Littérature*, 344 ss.; *Mémoires de M. JAUME, avocat au Conseil Souverain, professeur à l'Université de Perpignan*. Notes et introduction par M. Ph. TORREILLES (Perpinyà 1894), 207.

31. PONS, *Littérature*, 359; JAUME, *Mémoires*, 73.

32. Vegeu TORREILLES, *Histoire du clergé*, pàgs. 146 ss., en especial 146, n. 4, i 148, n. 1; PONS, *Littérature*, 348; IDEM, *Bibliographie*, núm. 343, 92.

33. Ms. 326 de la Biblioteca de Catalunya. Citat per PONS (*Bibliographie*, n. 348, pàg. 93), el qual, però, no l'estudia.

34. Ms. 1161 de la Biblioteca de Catalunya, de la mateixa mà que el Ms. 326. L'obra té les mateixes qualitats i respon a les mateixes tècniques, que *Lo coronament de David*.

35. Segons CAPELLE, *op. cit.*, 40; ALART, *Notes et documents historiques sur le Département des Pyrénées-Orientales*, 105 ss.

36. Segons JAUME (*Mémoires*, 29).

37. CAPELLE, *op. cit.*, 40; JAUME, *Mémoires*, 29.

38. Segons CAPELLE, Antoni Enric (*op. cit.*, 40).

39. CAPELLE, *op. cit.*, 40; JAUME, *loc. cit.*

40. L'únic que aparentment era més avançat d'idees era Mn. Antoni Molas, que fou elegit Bisbe constitucional. Tanmateix no acceptà el càrrec, emigrà i es convertí en el cap visible dels emigrats més irreductibles, fins a negar-se a tornar al Rosselló després del Concordat de 1801 (TORREILLES, *Histoire du clergé*, 591).

41. Noel Camps, a Tuïr mateix; Miquel Ribes, a Sant Miquel de Cuixà; Mn. Quès, al Soler; Mn. Molas, a Palaldà; Balanda-Sicart, a Perpinyà.

42. Miquel Ribes i Josep Balanda-Sicart foren professors a la Universitat perpinyanesa.

Com els seus companys, traspassà la frontera després de la Revolució Francesa. Sembla haver-se establert a Barcelona, perquè el 1795 hi fa testament.⁴³ Hi degué morir poc després.⁴⁴

Un fra Jaume de Banyuls de Montferrer, que es trobava a Barcelona el 1788⁴⁵ i un Joan-Baptista Banyuls — no és segur que fos de la família Montferrer —, canonge de Perpinyà, que l'any 1792 es trobava a la Mercè, de Barcelona, i tenia llavors uns trenta-cinc anys,⁴⁶ no semblen respondre a les característiques que havia de reunir el nostre traductor.

La traducció de Montferrer, a judicar pel fragment que en coneixem, és més cenyida a l'original i de menys qualitat literària que no pas la del pare Sibiuda, sense baixar, però, del to mitjà de la literatura rossellonesa contemporània. Montferrer, amb la seva traducció, cixampla encara més el camp dels escriptors rossellonesos setcentistes i en particular del grup de Tuïr, la importància del qual ha estat poc subratllada.

VII. EL GRUP DE TUÏR. — El Rosselló, durant el segle XVIII, coneix una recuperació econòmica estimable, de tipus agrícola,⁴⁷ i una recuperació demogràfica paral·lela,⁴⁸ que succeeixen el daltabaix econòmic i demogràfic subsegüent a l'anexió a França ran del Tractat dels Pirineus (1659), que havia conduït a la ruïna de la indústria i a l'emigració.⁴⁹ Bé que de tipus agrícola, és a dir, divergent del que es produïa en la regió barcelonina, aquest procés de millorament econòmic i demogràfic es troba a la base del procés de recuperació cultural que és evident al Rosselló durant els tres darrers decennis del segle.⁵⁰ Recolzat sobretot damunt l'estament religiós, l'únic que tenia el suficient poder econòmic i la suficient capacitat cultural per a sostenir-lo, aquest moviment literari té, en general, un marcat caràcter apològic i un to conservador, però no és exempt de qualitat literària.

43. Aquesta informació m'ha estat comunicada amablement per Enric Moreu, que l'ha extreta de l'Arxiu Notarial de Barcelona.

44. CAPEILLE, *loc. cit.*

45. Informació facilitada per Enric Moreu.

46. Informació facilitada per Enric Moreu al qual voldria remerciar des d'ací la seva generosa col·laboració facilitant-me aquestes dades.

47. Vegeu sobre aquest punt JEAN-AUGUSTE BRUTAILS, *Notes sur l'économie rurale du Roussillon à la fin de l'Ancien Régime*, BSASLPO, XXX (1889), 1-236.

48. BRUTAILS, *op. cit.*, 97 ss.

49. JEAN DE GAZANYOLA, *Histoire du Roussillon* (Perpinyà 1857), 545-546; J. CALMETTE i P. VIDAL, *Histoire du Roussillon*, 193-194; JOSEP SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)* (Barcelona 1956), 599 ss.; J. NADAL i E. GIRALT, *La población catalane de 1553 à 1717* (Paris 1960), 184-186.

50. PONS (vegeu *Littérature i Bibliographie*) ha documentat amplament aquest ressorgiment, sense explicar-ne, però, les causes.

El caràcter apologètic i la vinculació al clergat són ben evidents en el teatre, i el grup de Tuïr n'és un exemple sobresortint. A fi de recollir diners per a la reconstrucció de l'església de Tuïr entre el poble que, malgrat els impostos, gaudia d'una certa prosperitat,⁵¹ foren organitzades una sèrie de representacions teatrals i foren escrites una sèrie d'obres especialment amb aquesta finalitat.⁵² Un conjunt d'escriptors d'un estimable interès — Balanda-Sicart, Miquel Ribes, Mn. Quès, Mn. Molas, Mn. Camps, Mn. Montferrer — es troben en relació mútua amb unes finalitats literàries i apologètiques concretes i creen un nucli d'una certa cohesió, que durarà fins a la desbandada produïda entre ells per la Revolució francesa. Sebastià Sibiuda, que no és inversemblant que estigués relacionat amb el grup — almenys la còpia de Guillem Agell sembla suggerir-ho —, era un altre escriptor amb personalitat literària.

Fa la impressió que Josep Sebastià Pons, que tantes de notícies aportà amb la seva tesi doctoral, no tragué prou partit dels materials que descobrí. Sense voler rebaixar la importància de Miquel Ribes, crec que l'existència d'altres escriptors coneguts per Pons (Balanda-Sicart, Quès, Molas, Camps), als quals vénen ara a afegir-se Sebastià Sibiuda i Mn. Montferrer, obliga a una extrema prudència en l'atribució d'obres anònimes. A falta de dades documentals i sense, almenys, estudis estilístics acurats, l'atribució de *Sant Joan en lo Desert* i del *Baptisme de Sant Joan* a Miquel Ribes per la simple raó que són ben escrites⁵³ em sembla inacceptable: d'altres escriptors hi havia que podien haver-les escrites. En tot cas, aquestes obres no poden ésser desintegrades del conjunt de peces teatrals de caràcter bíblico-pastoral que en nombre d'una vintena avui coneixem.⁵⁴ El manuscrit 1162 de la Biblioteca de Catalunya ens ajuda, d'una banda, a augmentar la nòmina dels escriptors rossellonesos setcentistes, de l'altra, a plantejar-nos el problema de les atribucions de les obres conservades en manuscrits o edicions anònimes en tota la seva complexitat.

JORDI CARBONELL

Societat Catalana d'Estudis Històrics.

51. BRUTAILS, *op. cit.*, 137 ss., 229 ss.

52. Vegeu PONS, *Littérature*, 348 ss.; IDEM, *Bibliographie*, 86 ss.

53. PONS, *Littérature*, 353 ss.: Joan Amade, en canvi, s'absté d'atribuir *Sant Joan en lo desert* (*Anthologie Catalane* (1er série: *Les poètes roussillonnais*) (Perpinyà 1908), 228 ss.).

54. Vegeu PONS, *Bibliographie*, 92 ss.; PIERRE VIDAL, *Mélanges d'histoire, de littérature et de philologie catalane*, RLR, XXXII (1888), 339-348, XXXIII (1889), 84-93; Biblioteca de Catalunya, ms. 1161.

APÈNDIX *

1

Le même morceau traduit en vers Catalan par le P. Sabiuda Capucin

Objecte afavorit de mes ultimes penes,
 pensa, pensa à la sang qui flueix dins tes venes :
 es la sang dels christians, es la sang de vint reys,
 zelosos defensors de nostres santes lleys ; 4
 es la sang dels martyrs... O filla massa cara !
 Coneixes-tu ta sort ? Sabs-tu qual fonch ta mara ?
 Ignoras qu'à l'instant qu'ella agué produit
 eix trist y ultim fruit d'un amor de marit, 8
 per uns brutals soldats fonch prest despedaçada,
 per eixos scelerats als quals tu t'ets donada ?
 Tos germans als meus ulls foren martyrisats.
 Ara t' criden del cel de gloria coronats ; 12
 l'infame Mahomet no mereix ton estime,
 que ton deu es aquel [*sic!*] que mori en Solyma ;
 qui derramà sa sanch sobre una dura Creu,
 pensa qu'es eixa sanch qu'it parla per ma veu. 16
 Eix temple polluit, la villa destruïda,
 tot te predica al Deu de qui tenas la vida.
 Sobre d'esta montanya en creu fonch elevat,
 cerca d'aquest palau despres fonch sepultat ; 20
 pero no tingué d'ell la mort plena victoria,
 del Sepulchre molt prest isque tot plé de gloria.
 En esta gran ciutat un pas no podes fer
 sens y trobar ton mestre y ton Deu verdader : 24
 no y pots mes restar sens renegar ton para
 y ton honor mateix y'l Deu q'uit parle encara.
 En mos brassos te veig plorar amargament ;
 veitg te ofereix lo Cel un prompt penediment ; 28
 veitg [*sic!*] que la veritat en ton cor es baixada ;
 despres gran ceguedat te veig illuminada.
 Torno pendrer ma gloria y ma felicitat
 avent robat ma sanch a la infedilitat. 32

* Publiquem els dos fragments de l'acte II, escena III, versos 140-171, que apareixen copiats al final del ms. 1162 de la Biblioteca de Catalunya, despres d'una traducció llatina del mateix fragment. Hem mantingut la grafia original, però hem esmenat la puntuació per a facilitar la lectura. Donem a peu de plana les lliçons del text de la traducció de Sebastià Sibiuda copiada per Guillem Agell el 1782 (fols. 11^r-11^v del manuscrit) quan hi ha diferències respecte al text copiat al final.

2

Le même morceau traduit en vers catalans par Mr. L'Abbé de Montferrer

Ma filla, objecte car de mas ultimas penas,	
lo menos pensa al sanch que raja dins tas venas :	
tots christians com jo, es la sanch de vint reys,	
la defensora sanch de las divinas lleys ;	4
es la sanch dels Martyrs... O filla a mi tant cara!	
Conneixes-tu ta sort? Sabes qui es ta mare?	
Ignores-tu que quant parint ella ab dolor	
de tu lo ultim fruit de infelis amor,	8
la vegi degollar per la mà desdixada,	
per la mà dels traydors a los quals te has dada?	
Tos germans y martyrs estenen, degollats,	
llurs brassos envès tu, al Cel aposentats ;	12
lo teu Deu blasfemat, aqueix Deu que tu deixas,	
es per tu en est mont mort en las parts mateixas ;	
en las parts ahont jo vaig venjar aquell Deu,	
ahont la seva sanch parle à tu per ma veu.	16
Per tos mestres cruels veu usurpat lo temple :	
del Deu per ells venjat tot es lo gran exemple.	
Gira te : veu sa tomba ; es cerca aqueix palau,	
dessobre d'aquell puig ; ell, com un vil esclau,	20
morí per infels mans. Al fi fonch redemida	
la culpa de lo home. Aquí torne en vida.	
Dins tan honrosos llochs no podes caminar,	
no y fer un sol pas, sens ton Deu y trobar :	24
no podes y restar sens denegar ton pare,	
aquell honor qu'it clame y lo teu Deu encare.	
Dins mos brassos te veig ab frissança sufrir :	
quant te pese en ton front Deu vol ho imprimir.	28
Veig jo la Veritat en tot devallada,	
y ma filla perduda, ara la tinch trobada.	
De gloria gozo jo y de felicitat	
de ella en ofegant la infedilitat.	32
1. mas ultimas penas.	17. destruhida.
2. tas venas.	18. predical' deu.
3. de christians.	25. mes tems restar, pare.
4. deffensors, sanctas.	26. yl', qu'it.
6. coneixas tu, sabs tu, mare.	27. veitg.
7. al instant.	28. veitg.
11. a mos uills.	29. veitg.
12. arat' cridan.	30. veitg.
14. aquell.	32. infidelitat.
16. quit'.	